

Г. В. Сидор,
к.е.н, доцент, доцент кафедри
фундаментальних та спеціальних дисциплін,
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету, м. Чортків

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»

Формування, розподіл та використання бюджетних коштів (як на рівні місцевого, так і Державного бюджетів) – це багатогранний та складний процес, який охоплює усі сфери діяльності держави. Для його реалізації необхідне цілеспрямоване та координаційне управління, яке забезпечується через результативне функціонування інституту бюджетного менеджменту, що потребує всеохопного дослідження його економічного змісту. З огляду на це трактування економічного змісту бюджетного менеджменту є актуальним науковим завданням.

Лише на підставі вивчення об'єкта та предмета можливо дати визначення бюджетного менеджменту. У підручнику «Бюджетний менеджмент» під загальною редакцією В. Федосова означено, що об'єктом бюджетного менеджменту є бюджет держави, а предметом – бюджетний процес та управління ним [6].

З огляду на вищевикладене необхідно уточнити сутність поняття «бюджетний менеджмент». Насамперед потрібно провести термінологічний аналіз та поглиблене теоретичне осмислення, з'ясувати і всеосяжно вивчити сутність бюджетного менеджменту.

У табл. 1 наведено узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності цього поняття.

Проведене дослідження дало можливість висунути гіпотезу, що бюджетний менеджмент є новим напрямом вітчизняних наукових досліджень, щодо якого відсутня єдність підходів у його трактуванні та розумінні. Однак згідно з табл. 1, у цьому напрямі все ж таки є певні напрацювання.

Розглянемо праці науковців, які наводять визначення бюджетного менеджменту через складову фінансового менеджменту [5]. Так, Ю. А. Баскаков вважає, що: «бюджетний менеджмент слід розглядати як складову частину фінансового менеджменту, що є сукупністю взаємопов'язаних елементів: суб'єктів (органів законодавчої та виконавчої влади, оперативного управління, розпорядників бюджетних коштів), які на основі планування, організації, обліку і контролю раціонально управляють об'єктами – фінансовими потоками, фондами грошових коштів, міжбюджетними відносинами задля досягнення поставлених цілей і завдань бюджетно-фінансової політики» [5].

Таблиця 1

Теоретичні підходи до визначення сутності «бюджетний менеджмент»

Джерело	Визначення
Л. Є. Клець	Бюджетний менеджмент – це сукупність заходів, форм і

	методів діяльності органів державного управління щодо формування, розподілення, витрачання бюджетних коштів із застосуванням контрольних дій на всіх стадіях бюджетного процесу [9]
Л. В. Панкевич, М. А. Зварич, П. Я. Могиляк, Б. І. Хомічак	Бюджетний менеджмент – це сукупність взаємозв’язаних дій (управлінських функцій), прийомів, методів, спрямованих на керівництво бюджетними ресурсами і відносинами, що виникають у процесі руху бюджетних потоків. Бюджетний менеджмент повинен дати відповідь на запитання: як ефективно керувати цим рухом і відносинами. Бюджетний менеджмент – це один із напрямків фінансового менеджменту [11]
Т. Л. Миронова, О. П. Добровольська, А. Ф. Процай, С. Ю. Колодій	Бюджетний менеджмент – це сукупність взаємозалежних дій, прийомів і методів, спрямованих на управління бюджетними ресурсами й відносинами, що виникають у процесі руху бюджетних потоків [10]
І. Г. Благун	Бюджетний менеджмент – система програмно-цільового управління бюджетами різних рівнів за допомогою бюджетного механізму з метою оптимізації доходів і витрат бюджету для забезпечення ефективного вирішення завдань соціально-економічного розвитку територій [3]
О. В. Боровикова	Бюджетний менеджмент – наука з ефективного керівництва рухом коштів бюджетів різних рівнів [4]
Н. І. Яшина	Бюджетний менеджмент – це процес управління формуванням, розподілом, перерозподілом і використанням державних ресурсів, а також оптимізацією грошових потоків, що проходять через бюджетну систему [13]

Джерело: Складено автором на основі систематизації літературних джерел

Багато науковців характеризують бюджетний менеджмент як певну сукупність прийомів, процедур, методів і способів [1; 12]. Л. М. Тимирханова під бюджетним менеджментом розуміє: «...сукупність принципів і методів формування й реалізації управлінських рішень, пов’язаних з формуванням, розподілом та використанням бюджетних коштів» [12]. І. О. Аветисян трактує бюджетний менеджмент, як: «сукупність ефективних дій, прийомів, методів і способів, що здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування та іншими господарними суб’єктами з управління бюджетними відносинами, що виникають у процесі утворення, розподілу, перерозподілу і використання державних та муніципальних бюджетних коштів [1]. З нашої точки зору, це визначення є прийнятним, але в ньому відсутні посилання на суб’єкт та об’єкт управління, що з огляду на загальну традицію науки про менеджмент є важливим.

На основі огляду літературних джерел та в процесі дослідження вищевказаної проблеми бачимо, що деякі науковці характеризують бюджетний менеджмент, як послідовність певних етапів, зокрема таких: окреслення мети і завдань управління бюджетними потоками (цільовий етап); підготовка й аналіз інформації (інформаційний етап); оцінювання й виявлення альтернатив [5, с. 93].

Е. Аксенова наголошує, що бюджетний менеджмент є: «цивілізованим механізмом управління розподілом обмежених коштів між безліччю застосувань без надто гострих політичних конфліктів чи руйнівних соціальних потрясінь» [2].

Автор І. В. Запашрина вважає, що: «бюджетний менеджмент – це механізм забезпечення дотримання правил формування й виконання бюджету на основі загальноприйнятих принципів відповідно до цінностей демократично-правової держави, громадянського суспільства, ринкової економіки» [8].

Вітчизняні науковці національного університету «Львівська політехніка» дотримуються думки, що бюджетний менеджмент призначений об'єднати комплекс методів, засобів, принципів і форм, що використовуються в бюджетному процесі [7, с. 11]. На нашу думку, у цьому визначенні не окреслені мета та функціональна спрямованість бюджетного менеджменту.

У результаті дослідження наукових підходів до визначення сутності поняття «бюджетний менеджмент» та їхнього категоріального аналізу виявлено, що науковці розглядають його і як самостійну категорію, і як складову фінансового менеджменту. Серед наукових підходів виокремлюємо такі, що трактують бюджетний менеджмент як сукупність прийомів, процедур, методів і способів. Однак більшість авторів характеризують бюджетний менеджмент як систему управління, проте одні говорять про управління бюджетними відносинами та бюджетними потоками, а інші – про управління бюджетами різних рівнів.

З огляду на вищесказане можна зробити висновок, що у працях практиків, зарубіжних і вітчизняних учених, присвячених теоретичним проблемам бюджетного менеджменту, немає однозначного визначення такого поняття.

Список використаних джерел:

1. Аветисян И. А. Бюджетный менеджмент : учеб. пособ. Вологда : ВоГУ. 2015. 259 с.
2. Аксёнова Е. Бюджет и экономическая самостоятельность регионов. *Мировая экономика и международные отношения*. 2012. № 5. С. 118–124.
3. Благун И. Г. Аналитические основы бюджетного менеджмента. *Проекономика*. 2008. № 23. С. 14–18.
4. Боровикова Е. В. Теоретико-методологические положения организации бюджетного менеджмента. *Финансы и кредит*. 2008. № 11. С. 32–34.
5. Баскаков А. Ю. Наукові підходи до визначення економічного змісту поняття «бюджетний менеджмент». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НУ«ОА». груд. 2016. № 3(31). С. 92–95.
6. Бюджетный менеджмент : підруч. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. К. : КНЕУ. 2004. 864 с.
7. Бюджетный менеджмент : навч. посіб. / Л. В. Панкевич, М. А. Зварич, П. Я. Могиляк, Б. І. Хомічак. К. : Знання. 2006. 293 с.
8. Запашрина І. В. Бюджетний механізм економічного зростання. К. : Ін-т соц.-екон. стратегій. 2007. 528 с.

9. Клець Л. Є. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури. 2007. 640 с.

10. Миронова Т. Л., Добровольська О. П., Процай А. Ф., Колодій С. Ю. Управління розвитком регіону : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури. 2006. 328 с.

11. Панкевич Л. В., Зварич М. А., Могиляк П. Я., Хомічак Б. І. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. Київ : Знання. 2006. 293 с.

12. Тимирханова Л. М. Содержание бюджетного менеджмента. *Вестник Удмуртского университета*. 2007. № 2. С. 255–258.

13. Яшина Н. И. Теоретические и методические основы управления бюджетом: риски доходной части бюджета. *Финансы и кредит*. 2004. № 8 (146). URL: <http://www.fin-izdat.ru/journal/fc>